

Biyografi ve Otobiyografi Konu Anlatımı

BİYOĞRAFI YAŞAM ÖYKÜSÜ). Edebiyat, sanat, siyaset, ticaret gibi alanlarda haklı bir üne kavuşmuş, tanınmış insanların hayatlarını, eserlerini, başarılarını okuyucuya duyurmak amacıyla yalın bir dille, tarafsız bir görüşle yazılan inceleme yazılarına “biyografi (yaşam öyküsü, hayat hikâyesi)” denir. Yaşamı yazılan kişinin kendisi tarafından değil, onunla ilgili araştırma yapan, bilgi ve belgelere ulaşan veya onun yaşamına yakından tanıklık etmiş kişiler tarafından kaleme alınır. Üçüncü kişili anlatım ile yazılır. Tarafsız ve gerçekçi olunmalıdır. Bilgi, belge, tanık ve kanıtlara dayandırılmalıdır. Kronolojik sıra izlenir. Açık, sade bir dil kullanılır. Biyografide amaç, söz konusu kişiyi tüm yönleriyle tanıtmaktır. Biyografide kişinin nerede doğduğu, çocukluğunun nasıl bir ortamda geçtiği, öğrenim hayatı, yaptığı işler, kişiliği, davranış özellikleri, başarılı olduğu alanlar, eserleri anlatılır. Belgelere ve örneklerle dayandırılarak hazırlanan biyografiler, sanat ve meslek alanındaki tarihçiler için önemli kaynaklardır. Biyografiler, belgesel nitelikte olup gelecek kuşaklara önemli bilgilerin, tecrübelerin, örneklerin, görüşlerin aktarıldığı kaynaklardır. Tezkire Divan edebiyatında şairleri anlatan bu eserlere, "Tezkire" denirdi. Biyografik Roman Ünlü kişilerin hayatlarını konu alan, bunları roman tarzında işleyen edebî yazılara “biyografik roman” denir. Her döneme, her mesleğe ve her millete ait kişilerin biyografilerini veren eserlere evrensel biyografi, bir millete ait kişilerin biyografilerini verenlere ulusal biyografi, bir bölgeye mensup kişilerin biyografilerinin toplandığı eserlere bölgesel biyografi, belli bir mesleğe mensup kişilerin yer aldığı eserlere meslekî biyografi, belli bir dönemde yaşayanların hayat hikâyelerinin verildiği eserlere de dönem biyografisi denir.

YAZIM TEKNİĞİNE GÖRE BİYOĞRAFLER

Bilimsel Biyografi. Biyografik bilgileri, kronolojik bir sıra içerisinde; alt başlıklar halinde; şahsın dönemi içindeki konumunu, getirdiği yenilikleri, gösterdiği başarıları, eserlerini, eserlerinin değişik özelliklerini; eleştirel bir tutumla; belgelere, araştırma ve incelemelere dayalı olarak veren çalışmalara bilimsel biyografi ya da biyografik monografi denir. Bu tür eserlerde kişinin doğumu, yetişmesi, öğrenimi, çalışma hayatı, türlerine göre eserleri, eserlerinin önemi, şekil ve muhteva özellikleri, başarıları, ödülleri ve başka özellikleri bölümler halinde verilir.

Biyografik Roman. Ünlü kişilerin hayatlarını roman, hikâye gibi kurgu içerisinde; olay anlatımı üslûbuyla, kişiyi bir roman kahramanı gibi olayların içindeki konumlarıyla sunan eserlere edebî biyografi ya da biyografik roman denir. Biyografik romanlarda kişinin ruhsal ve fiziksel özellikleri, davranışları, duyguları, düşünceleri, tepkileri, tavır alışları, giyinişi gibi pek çok değişik özellikleri ayrıntılı olarak verilip bir anlamda onun portresi çizilir. Hayatı içerisinde canlı, yaşayan bir kişilik olarak sergilenir.

BİYOĞRAFI ÇEŞİTLERİ

Monografi. Ünlü bir kimsenin hayatını, kişiliğini, eserlerini, başarılarını ayrıntılarıyla ele alan veya bilimsel bir alanda özel bir konu ya da sorun üzerine yazılan inceleme yazısına monografi (tek yazı) denir. Monografide herhangi bir yer, bir eser, bir yazar, tarihî bir olay, bilimsel bir alana ait bir sorun öznel bir görüşle veya bakış açısıyla değerlendirilebileceği gibi bir konu üzerinde derinlemesine bir inceleme de yapılabilir.

Portre. Bir kimseyi karakteristik özellikleriyle okuyucuya tanıtmak amacıyla yazılan edebî yazılardır. Kişinin sadece dış görünüşünün (boyunun, yüzünün, giyinişinin, hareketlerinin...) anlatıldığı portreye fizikî portre; iç dünyasının, alışkanlıklarının, duygularının, fikirlerinin, zayıf taraflarının anlatıldığı portreye ruhî portre (tinsel, moral portre) denir. Çoğu zaman fizikî portre ile ruhî portre iç içe verilir. Portreye konu olan kişiye ait düşünceleri ve anlayışları daha etkili olarak ortaya koymak için onun sözlerine de yer verilebilir. Romanlarda olay kahramanları değişik bölümlerde (yeri geldikçe) gerek dış görünüşleriyle gerekse karakter özellikleriyle okuyucuya tanıtılır. Böylece okuyucunun roman kahramanlarını hayalinde canlandırması sağlanır.

Nekroloji. Ölen ünlü bir kişinin hemen ölümünden sonraki günlerde, genellikle gazete ve dergilerde, yakın çevresinde yer alan kişiler tarafından onun üstün niteliklerinin, erdemlerinin, çalışmalarının ve diğer özelliklerinin anı üslûbuyla anlatıldığı yazılara denir. "Ölüm ardı yazılar" da denir. Nekroloji sözcüğü "ölmüş birisinin anısına yazılan yazı" olarak tanımlanır. Nekrolojik metinler, edebiyatçı / sanatçı, bilim adamı, siyasetçi gibi mesleki özellikleriyle öne çıkan tanınmış kişilerin ya da yazarın kendi yakınındaki özel bir insanın ölümünü konu edinir. Bu yazılar bir anlamda öleni çok seven birinin ağıtları, duygusal, öznel açıklamalarıdır. Ölen kişinin yakınlarından alınan alıntılara, hatırlara veya ölen kişinin meziyetlerini ortaya koyan anılara yer verilir. Nekrolojilerde ölen kişiyle ilgili tarihe yansımamış, özel hayatta yaşanıp yaşayan kişilerin arasında kalmış anılar hatırlanıp yazılabilir. Çoğunlukla süreli yayınlarda yayımlanan yazılardır. Nekrolojik yazılar, bir kişinin ölümünden çok kısa bir süre sonra yazılan, yazarın tanıklığı dolayısıyla güncelliği olan, paylaşma, haber verme özelliğine sahip metinlerdir. Anma nitelikli yazılar ise kişinin ölüm yıldönümü nedeniyle, nekrolojik yazıların aksine, daha geç tarihlerde yazılmış, genellikle anma/hatırlama/hatırlatma amacı taşıyan yazılardır. Nekrolojik yazılar daha günceldir ve yazarın tanıklığı söz konusudur. Nekrolojik yazılarda amaç salt anma değil, güncel bir ölüm olayı üzerine düşüncelerin, duyguların öznel bir yaklaşımla paylaşımıdır.

Tezkire. Eski dönemlerde önemli kişilerin, özellikle şairlerin hayatlarının anlatıldığı; eserlerinden örneklerin verildiği düzyazı türüdür. Günümüz edebiyatında biyografinin karşılığıdır. Tezkireler, bugünkü edebiyat tarihlerinin ve şiir antolojilerinin yerini tutmaktadır. Tezkirelerde divan şairlerinin hayat hikâyeleri, eserleri, edebî özellikleri anlatılır ve şiirlerinden örnekler verilir. Tezkireler genellikle "mukaddime" (giriş / dîbâce / ön söz), şairlerin ve eserlerinin tanıtıldığı "asıl metin" ve "hâtime"den (bitiş) oluşur. Mukaddimelerde eserin sunulduğu kişiye övgüler, dönemin şiir anlayışı ve eserin yazılma nedeni hakkında bilgiler bulunur. Asıl metin bölümünde, tanıtılan kişinin sosyal çevresi, edebî kişiliğiyle ilgili bilgiler, sanatı üzerine değerlendirmeler ve eserlerinden örnekler bulunur. Hâtime bölümünde eserin bitiş tarihi, yazılış süreci ile ilgili bilgiler, dönemin padişahına veya önde gelen devlet adamlarına dualar, eserdeki kusurlar için af isteği yer alır. Tezkireler çoğunlukla yazarlarının adıyla anılır. Tezkirede şairler genellikle alfabetik olarak sıralanır. (Şairlerin mahlas veya isimlerine göre) Nesnel bir tutumla, açık ve sade bir dille, bilgi vermek amacıyla yazılan biyografilere göre tezkireler; öznel bir tutumla, övgü veya yergi amacıyla kaleme alınmıştır. Tezkirelerde yazarlar, genellikle sanat güçlerini göstermeye çalışmış; seci, aliterasyon, tezat ve tenasüplerle süslenmiş; sanatlı bir dil kullanmıştır. Türk edebiyatındaki ilk şairler tezkiresi Çağatay şairi Ali Şîr Nevâî'nin yazdığı Mecâlisü'n-Nefâis'tir. Anadolu sahasında yazılan ilk şairler tezkiresi Sehî Bey'e ait olan Heşt Behişt'tir. Türk edebiyatındaki tanınmış tezkireler arasında Latîfî'nin Tezkiretü's-Şuarâ, Ahdî'nin Gülşen-i Şuarâ, Âşık Çelebi'nin Meşâirü's-Şuarâ, Kınalızâde Hasan Çelebi'nin Tezkiretü's-Şuarâ adlı eserleri sayılabilir.

DÜNYA EDEBİYATINDA BİYOGRAFİ. Bu türün Batı edebiyatındaki kökleri eski Yunan edebiyatından Plutarkos'un Romalıları anlattığı "Hayatlar" adlı eserine dayanmaktadır. Batı'da bu türün yaygınlaşması 16. yüzyıldan sonradır.

20. yüzyılda ise Batı'da, bir aileyi veya çevreyi ele alan geniş kapsamlı biyografik eserler yazılmaya başlanmıştır.

TÜRK EDEBİYATINDA BİYOGRAFİ. Divan edebiyatında şairleri anlatan eserlere "tezkire" (tezkire-i şuara / şairler tezkiresi) denirdi. Çağatay yazarlarından Ali Şir Nevai, 16. yüzyılda "Mecâlis'ün-Nefâis" adlı eseriyle Türk edebiyatında ilk biyografi örneğini vermiştir. Biyografik romanlar Türk edebiyatında önemli bir yer tutmaktadır. Bazı sanatçılar romanlarını biyografi tarzında yazmışlardır.

Tanzimat'tan Günümüze Kadar Yazılmış Biyografi Örnekleri. Recaizade Mahmut Ekrem (Kudemadan Birkaç Şair), Muallim Naci (Osmanlı Şairleri), Beşir Fuad (Viktor Hugo), Süleyman Nazif (Mehmet Akif), Kenan Akyüz (Tevfik Fikret), Ahmet Hamdi Tanpınar (Yahya Kemal Beyatlı), Mehmet Kaplan (Namık Kemal Hayatı ve Eserleri), Olcay Önertoy (Halit Ziya Uşaklıgil, Romancılığı ve Romanımızdaki Yeri), Birol Emil (Mizancı Murad Bey, Hayatı ve Eserleri), Nurullah Çetin (Behçet Necatigil, Hayatı, Sanatı ve Eserleri), Şevket Süreyya Aydemir (Tek Adam) Abdülhak Şinasi Hisar (Ahmet Haşim Ve Şiiri), Mehmet Emin Erişilgil (Bir Fikir Adamının Romanı: Ziya Gökalp), Tahir Alangu (Ülkücü Bir Yazarın Romanı: Ömer Seyfettin) Oğuz Atay (Bir Bilim Adamının Romanı: Mustafa İnan), Yakup Kadri Karaosmanoğlu (Atatürk), Nurullah Çetin, (Behçet Necatigil, Hayatı, Sanatı ve Eserleri), Rıfat Ilgaz (1950 Sonrasında Hikayecilerimiz)

OTOBİYOGRAFİ (ÖZ YAŞAM ÖYKÜSÜ). Kişinin kendi hayatını anlattığı yazıya otobiyografi denir. Edebiyat, sanat, siyaset, spor vb. alanlarda ünlü bir kişi; diğer insanlarca bilinmeyen yönlerini, başarısını nelere borçlu olduğunu ve nasıl kazandığını anlatmak amacıyla otobiyografisini yazabilir. Otobiyografi her ne kadar öznel bir anlayışla kaleme alınsa da gerçekler göz ardı edilmemelidir. Otobiyografi yazmak çok güçtür, çünkü insanın kendinden söz ederken objektif olması zordur. Otobiyografiler kişinin sanatı, düşünceleri, yaptığı işler hakkında bilgi verir. Otobiyografiler aynı zamanda iyi bir belgeseldir. Bu alanda çalışacaklara ve yazarın yaşadığı dönemin özelliklerine kaynaklık ederler. Otobiyografi düşünsel plânla yazılır. Otobiyografilerde, tartışmalara yol açacak bilgilere ve rivayetlere yer verilmez. Anıyla farkı; anı yazarı, sadece kendini değil başkalarını da anlatabilir. Peyami Safa (Dokuzuncu Hariciye Koğuşu), Elif Şafak (Siyah Süt), Ahmet Mithat Efendi (Felatun Bey ile Rakım Efendi) Orhan Kemal (Baba Evi, Avare Yıllar, Cemile) otobiyografik romanlarımızdandır.